ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ҚАРШИ МУҲАНДИСЛИК ИҚТИСОДИЁТ ИНСТИТУТИ

САНОАТ ТЕХНОЛОГИЯСИ ФАКУЛЬТЕТИ

5850100 “АТРОФ МУҲИТ МУХОФАЗАСИ” таълим йўналиши

IV-босқич талабаси

Вахобов Муҳаммад Мамашариповичнинг

«Толлимаржон шаҳарчаси маиший чиқиндилар таҳлили ва уларни утилизациялаштириш»

мавзусида

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

Раҳбар: доц. Мурадов Ш.О.

Ишни бажарувчи: Вахобов М.М.

Ҳимояга рухсат этилди:

Кафедра мудири в.б.:

________ А.А. Қодиров

«__» ___________ 2014 йил

«Ҳимоя учун ДАКга юборилди»

Факультет декани:

_________ доц. Ғ.Н. Узоқов

«___» _______________2014 йил

Қарши – 2014 йил

МУНДАРИЖА

	Кириш	3
1.	Умумий қисм..	5
1.1.	Толлимаржон шаҳарчасининг экологик тавсифи................................	5
1.2.	Маиший чиқиндиларнинг яна бўлиши..	8
1.3.	Маиший чиқиндиларни қайта ишлаш бўйича дунёда қўлланилаётган модернизациялашган усуллари.................................	10
2.	Махсус қисм...	16
2.1.	Толлимаржон шаҳарчасининг маиший чиқиндилари учун полигон майдонини танлаш..	16
2.2.	Маиший чиқиндилар полигонининг ўлчамларини ҳисоблаш.............	21
2.3.	Толлимаржон шаҳарчаси маиший чиқиндиларни қайта ишлашнинг модернизациялашган усулларини танлаш...	23
3.	Меҳнатни мухофаза қилиш..	36
3.1.	Меҳнат қонунчилиги ҳақида..	36
3.2.	Меҳнат унумдорлигига зарарли моддаларнинг таъсири.....................	37
3.3.	Полигонда хизмат кўрсатувчи ходимларнинг меҳнат мухофазаси.....	37
4.	Техник - иқтисодий қисм..	38
4.1.	Атроф муҳитга ифлослантирувчи моддалар ташланганлиги учун тўловлар ҳисоби..	38
4.2.	Атроф-муҳитга ифлослантирувчи модда ташлаганлиги учун тўловлар..	39
	Хулоса..	42
	Адабиётлар рўйхати...	43

Кириш

Фан ва техниканинг жадал ривожланиши ҳамда янги технологиянинг ишлаб чикиришга кенг жорий этилиши натижасида инсонни табиятга курсатаётган таъсири тобора тезлашиб бормокда. Инсон ва табиат ўртасидаги муносабатлар мураккаблашиб, ушбу таъсир табиийи омиллар билан қиёсланадиган даражага етти. Шунинг учун атроф мухитни мухофаза қилиш ҳозирги даврнинг энг долзарб муаммоларидан хисобланиди. Биосферага антропоген шу даражага босиб еттики, ер юзида ҳам табиий ухгаришлар руй бериб бази минтакаларда хаёт кечириш амри маҳол бўлиб бормокда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов «Экология замоннинг кенг микёсдаги кескин ижтимои муаммоларидан баридир. Уни хал этиш барча халкларнинг манфаатларига мос бўлиб сивилизациянинг ҳозирги куни ва келажаги кўп жихатдан ана шу муаммонинг хал килинишига боғлиқдир, --деб такидлаганлари ҳаммамизга ката масулият юклайди.(И. А. Каримов "Ўзбекистон XXI-аср бўсағасида хавсизликка тахдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари").

Ўзбекистон Республикасининг 1992-йил 8-декабрда қабўл қилинган конституциясининг 55-моддасида" Ер, Ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий захиралар умуммиллий бойликдир. Улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат мухофазасидадир,"-деб курсатилган.

Мамлакатимизда қабўл қилинган "Табиатни мухофаза қилиш тўғрисида", "Сув ва сувдан фойдаланиш" "Алохида мухофаза этиладиган табиий ҳудудлар", "Ер ости бойликлари" усимликлар дунёсини мухофаза қилиш ва ундан фойдаланиш, ер кодекси, Ер кадастири, Чиқиндилар тўғрисидаги қонунлар экологик муаммолари хал этиш ва олдини олишга қаратилган.

Бу қонунлар ичида айниқса чиқиндилар тўғрисидаги қонун аҳамиятга моликдир.Чунки бу қонуннинг чиқиндилар билан боғлиқ барча операциялар моддаларда келтирилган. Жумладан 24-моддада чиқиндиларни умулизация қилиш чора-тадбирларни ишлаб чиқариш учун имтиқилсалар берилиши такидланган.

Ҳозирги вақтда мамлакатимизда маиший чиқиндилари билан боғлиқ муаммолар уз ечимини тўлиқ топганича йўқ. Масалан маиший чиқиндиларни шаҳардан олиб чиқиб кетиш учун махсус жиҳозлардан транспорт воситаларнинг сони жуда кам. Бундан ташқари чиқиндиларни энг содда ликвидационлаш усули бўлган кумиш учун ҳам махсус чиқиндилар билан полигани даражасида эмас ҳамда қайта ишлаш учун модернизациялашган усуллар кенг жори этилмаган.

Президетн И.А.Каримовнинг "Жаҳон молиявий – иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари" асарида келтирилган корхоналарни модернизация қилиш техник ва технологик қайта жиҳозлашни янада жадаллаштириш, замонавий, мослашувчан технологияларни кенг жорий этиш асосий вазифалардан бири айниқса аҳамиятли хисобланиди .

Битирув малакавий ишида Таллимаржон шаҳарчасида ҳосил бўладиган маиший чиқиндилар таҳлили олиб борилди ва уларни утилизациялаш учун дунёда ишлатилаётган модернизациялашга юқори самарадорликга эга технологияларни танлаш кўриб чиқилди.

1. Умумий қисм.

1.1. Таллимаржон шаҳарчасининг экологик тавсифи.

Ўрганилаётган ҳудуд Қашқадарё вилоятиниг жанубий шарқида жойлашган бўлиб ярим чўл зонасида киради. Энди совуқ ой январнинг ўртача ҳарорати 0.2 ^{0}с Қарши метеорология станцияси, энг иссиқ ой (июл)нинг ўртача ҳарорати 28.8^{0}с охирги совуқ ойлар март ойида тўғри келади. Бир йилда ўртача 227мм ёғин тушади. Йил давомида ёғин миқдори нотекс тақсимланган бўлиб, кўпроқ қиш ва баҳор ойларида тўғри келади.

Нисбий намлик қиш ойларидаги 50-70%-ни ташкил қилса, ёз ойларида бу кўрсатгич июл ойида 33-35мм ташкил қилади. Шамол режими рельеф билан боғлиқ совуқ даврида кўпроқ шимолий-шарқий тоғ шамоллари бўлиб, баъзан ғарбий водий шамолларига алмашиб туради. Қишда эса шамол кўпинча шимолдан эсади. Йўналишида боғлиқ бўлмаган ҳолда шамолнинг тезлиги унча катта бўлмай 2-3 меъёрини ташкил қилади. Ўртача кўп йиллик буғланиш 1520мм йил максимал буғланиш июн ойида кузатилган бўлиб, 292мм-ни ташкил қилади. Гидрогирафак тармок эса умуман йўқ.

1.1. - жадвал

Биринчи ва охирги совуқлик даврининг давом этиши{14}

Метеостанция	Қарши
Ўртача	25/03
Энг эртаси	4/02
Энг кечкиси	18/04
Ўртачаси	31/10
Энг эртаси	21/09
Энг кечкиси	16/11
Ўртача кун	209
Энг эртачи кун	284
Энг кечки кун	172

1.2.-жадвал

Асосий меторологик кўрсатгичлари.(Қарши Метеостанция,бўлимии).

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Совуқ давр	Иссиқ давр	Йил
Ҳавонинг ўртача ойлик ҳарорати														
0.2	3.6	9.4	15.7	22.0	26.6	28.8	26.6	28.8	26.6	20.4	13.6	7.5	3.2	14.8
Атмосфера ёғинининг ойлик ва йиллик йиғини														
38	34	49	36	16	0	0	0	0	6	19	29	169	58	227
Ўртача ойлик ва йиллик Нисбий намлик %														
79	74.5	72	64.2	49.5	34	30	33	38.2	48.2	63	78			55.3
Ўртача ойлик ва йиллик намлик дифисенти														
2.0	3.2	4.5	8.2	17.1	27.2	32.8	27.5	18.0	10.3	5.4	2.4			
Ўртача ойлик ва йиллик буғланиш														
18	30	47.7	85	161	253	292	257	183	110	563	25.2			

Таллимаржон шаҳарчасига ажратилган гектардан 26 – гектари Таллимаржондаги ҳарбий қисмга берилган, Шўртангаз кимё мажмуасига 58.1 гектар ер ён атрофидан ажратиб берилган, гектар ер Таллимаржон шаҳарчасига аҳолисига якка тартибдаги уй-жой қурилишига ажратилган.

Шаҳарнинг атрофидаги ерларнинг ўртача балл бонетити 20 балл, ёрдамчи хўжалик ерлари эса 28 баллни ташкил етади. Ишчи хизматчилар учун ёрдамчи хўжалик ташкил этилган бўлиб, шундан суғориладиган ер майдони 160 гектарни ташкил етади.

Шундан.

- Боғ 23.41 га
- Ғалла 107 га
- Беда -11 га ва қолган ерларга мавсум даврида полиз, сабзавот экинлари экилади.

Экинлардан олинган ҳосилдорликнинг 3 йиллигини таққослаганимизда куйидагича.

1.3 -жадвал

Таллимаржон шаҳарчаси хўжалик ерларидаги экинлар ҳосилдорлиги.

Йиллар	Полиз	Ғалла	Сабзавод
2011	258	13.3	563
2012	236	13.6	431
Ўртача	276	13.5	512

Йиллар бўйича олинган ҳосилдорликни таҳлил қилганда ҳамма экинлар бўйича Ғалладан ташқари экинлар йилга келиб ҳосилдорликни ошганлигини кўрамиз, йилга эса олдинги йилларга нисбатан ҳосилдорлик пасайганлигини кузатимиз. У ҳам бўлса йилни қурғоқчилик келган сабабли ҳамда меъёрга кам сув олинганлиги натижасидир.

Ёрдамчи хўжалик ажратилган ерлардан 2 гектар ерга сабзавот тоғ олди сел ўтказиш канали юқори қисмига 3.8 гектар ҳар хил экинлар экилган .Тоғ олди сел ўтказиш канали юқоридаги экинларнинг суғориш 0.60 гектар ер сув таъсирида кучли эрозияга учраган ҳамда сел канал бетон тагини емирган канал ишлаш фаолиятига таъсир кўрсатади.

Нишон қоракўлчилик жамоа хўжалигига яйлов ерига темир йўлдан ғарбга қараб 150 метр узоқликда бўлган 3.4 гектар ер атрофи Таллимаржон аҳолиси ва бошқа обеклардан чиққан маиший қурилиш ва ҳар хил ишлаб чиқариш чиқиндилари ташланиб, ер манбаларининг ифлосланишига йўл қўйилган.

3. Меҳнатни мухофаза қилиш

3.1 Меҳнат қонунчилиги ҳақида

Мамлакатимизда меҳнат мухофазаси тегишли қонун ва бошқа меъёрий хужжатлар асосида инсоннинг меҳнати жараёнидаги хавсизлиги, соғлиги ва иш қобилиятининг сақланишини таминлашга қаратилган иштимоий иқтисодий, ташкилий техникавий, санитарий гигенаси ва даволаш профилактик тадбирлар ва воситалар мажмуасидир.

Меҳнат мухофазаси бўйича белгиланган барча тадбирлар мамлакатимиз конституцияси меҳнат қонунулари кодекси меҳнатни мухофаза қилиш тўғрисидаги қонун давлат стандартлари низом ва нормалари хавсизлик теникаси коидалари асосида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси меҳнатни мухофаза қилиш бўйича умумий коидалар меҳнатни мухофаза килинишини таминлаш ишловчиларнинг меҳнатини мухофаза қилишга доир қонунлар ва бошқа меъёрий хужжатларга риоя қилиш устидан давлат ва жамият назорати Меҳнатни мухофаза қилиш тўғрисидаги коидалар ва бошқа мейорий хужжатларни бузганлик учун жавобгарлик аник ва равшан ифодалаб берилган.

Респубоикамизнинг иқтисодий тараққиёти ва ривожланишида саноат корхоналари алохида урин эҒаллайди

Меҳнат унумдорлигини ошириш ишлаб чикариладиган махсулот сифатини яхшилаш авариялар сонини камайтириш жарохат ва касб касалликлари билан боғлиқ бўлган иқтисодий йўқотишларни олдини олиш мухим иқтисодий омиллар хисобланади ,Бўлар ни амалга ошириш учун 1993 йил май ойида қабўл киоинган Ўзбекистон Республикасининг Меҳнатни мухофаза қилиш тўғрисидаги қонуни мухим аҳамиятга эгадир.

Меҳнатни мухофаза қилиш бу қонун ва бошқа меъёрий хужжатлар асосида олиб борувчи инсоннинг Меҳнат жараёнидаги хавсизлиги сихат саломатлиги ва соғлигини сақлашни таминлашга ажратилган иштимои иқтисоди ташкилий техникавий санитария гигена ва даволаш профилактика тадбирлари ҳамда воситаларидан иборат.

Республика корхоналари ташкилотлари ва муассасаларидан хавсизликни таминлаш ва иишароитини яхшилаш мамуриятнинг асосий вазифаси еканлиги Меҳнат қонунлари кодексида қилсаиб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат қилиш қонуниятлари ички ходимларини шароитини ва иш жараёнида еркин ва уз мутазасислиги бўйича фаолиятт юргазиб уз тажрибаларини ошириш учун етук мутахасислардан иш урганиш хукукига эга.

3.2. Меҳнат унумдорлигига зарарли моддаларнинг таъсири.

Зарарли моддалар одам танасига нафас олиш йўли йки тери оркали овкат йейиш вақтида ифлосланган сувни истемол қилганда утади ва сақланувчан зарраланишга олиб келади.

Кучли зарарланиш зарарланиш кўпроқ миктордаги зарарли моддаларни тусатдан танага утиши билан содир бўлади.

Зарали ва заҳарли моддалар моддаларнинг таъсири улурнинг таркибига тузилишига физик кимёвий хусусиятига хоссаларига миқдорига танага утиш йўлларига ҳолатига учувчанлигига ва сувда йогда ерувчанлигига боғлиқ.

Зарарли моддалар одам танасига ва айрим тукималарига кўрсатадиган таъсирига қараб шартли равишда 9- гурухга бўлинган.

1. Асбоб ҳарарлашга бензин карасин ёг спиртлаш карбон вадородлар метанол анилиен водород сулфади диаксан аммияк никотин ковсин титраэтил коргошин фосфорлар органи бирикмалар ва бошқалар мисол бўладиУлар асосан маркази асаб систэмасини шикастлайди .

2. Жигар зарарлашга таркибига хлор бром фтор йод бўлган бирикмалар мисол бўлади.Улар жигар тукимаси фаолиятини бузилишига унунг ялликланишига олиб келади.

3. Кон зарарлашга карбон ангидриди амина нитрат бирикмаларнинг ароматик катори ва хисоблари венил гидрозин мишяк,бензол талуол,кисилол ва бокалар мисол бўлади улар кон таркибини бузилишига олиб келади.

4. Фермент зараланишга кирувчи симоб мишяк сиян бирикмалари фосфорли ва органик бирикмалар тумофос-метафос танани биологик

каталихаторлаш хисобланадиган ферментларнинг S4 гурухлаш билан фаолиятининг бузилишига зарарланишига олиб келади .

5. Китикловчи куйдурувчи зарарлар юқори ва куйи нафас олиш йўлларини шикастлайди касалланишига олиб келади бундай зарарларга хлор аммияк азот оксид фенол кислоталар ишкорлар мисол бўлади .

6. Аллерген зарарлаш никел берилий бирикмалаш нитрохлар бензол придин бирикмалаш урсова бошқалар тананинг реаксион қобилиятини ухгартириди терининг ялликланишига нафас олиш йўлларининг торайишига ва бошка касалликлара олиб келади.

7. Корсероген заҳардлар хисобланган тош кумир симоласи амино ва изобер шемалар хлор бензиден курум коаракуя ва бошкалар танага шиш рак касаллигини келтириб чикаради.

8. Мутаген заҳарларга этиленилли этилен оксиди хлорли корбон вадародлар кургошин симоб бирикмалаш мисол бўлиб улар одам ва хайвонлар жинсий органлари каттик таъсир етади.

9. Емриоптироп заҳарлар толит амит ва бошқалар юОдам ва хайвонларнинг тугулишига албий таъсир етади наслини йўқ қилади .

заҳарланишларга Ҳаво таркибидаги заҳарли моддаларнинг бўлишига Қарши кураш бир неча Йўналишда олиб борилади.

Технологик жараёнларига заҳарли моддалар ажралишини бартараф этиш техналогия ва зарур усккуна мосламаларни такомиллаштириш .

санитария доволаш саломатлаштириш тадбирлари доир қонуниятга амал қилиш.

3.3. Полигонда хизмат курсатувчи ходимларнинг меҳнат мухофазаси.

Полигонда меҳнат мухофазаси куйиладиган талабларт бўйича амалга оширилиши лозим.

Ишни ташкиллаштришда палигонда машиналарнинг ҳаракатланиши урнатилган тартиб бўйича амалга оширади палигонга бегона қишиларни кириши такикланади юкларни тулдиришга бўлган автомашиналар ишончли тормузланган бўлиши лозим .Ёнмаён турган автомашиналар учун оралик масофа 2 м олдинма кетин жойлашганлари эса 4 м-дан кам бўлмаслиги керак .

Маиший ва саноат чиқиндилари ёнишини олдини олиш учун эса бўлдозерларнинг тутун чиқариш трубасига учкун ургич урнатиш лозим .Бўлдозер ут чиқаришгич мосламаси жиҳозланган бўлиши лозим .Ҳар бир палигонда техника хавсизлиги ва Меҳнат мухофазаси бўйича журнал бўлиши лозим Унда текширувчи ташкилотларни барча тавсиклари ва инструктаж утилганлиги ҳамда ишчи ходимлар утгазилган машгулотлар ҳақидаги малумотлар келтирилади полигоннинг ҳар бир ишчи ходимлари махсус кийм бош ойок кийимли ва шахсий химоя воситалари респератор билан таминланган бўлиши лозим .Ҳар бир ходим шахсий гигена ва техника хайсизлиги коидаларига риоя қилиши лозим.

Палигоннинг реккултиватсиядан кейинги унумдор кавати куйидаги санитар кўрсатгичларга жавоб бериши лозим.

-Санитар сонини ташкил этиши

-Гелмент тухумларнинг бўлмаслиги

-Калий титрага мос бўлиши

-палигоннинг йуза рекултиватсион каватида KVm-дан ошмаслиги пашша личейнкаоари ва гумбаклари ягона нусхада учраши лозим .

Ҳайдовчи тракторчи чиикндиларни тушуришда масофадан тушириб кузатиш лозим ва бу бинода унга угитларнинг тегмаслиги кафолатган бўлиши лозим .

4. Техник иқтисоди қисм

Атроф мухитнинг ифлосланиши биосфера ва халк хўжалигига салбий таъсир кўрсатади. окибатда одамларнинг касалликка чалинишлари копаяди иш қобилияти пасаяди аҳолининг турмуш шароити ёмонлашади табиий ресйрсларнинг маҳсулдорлиги камаяди асосий фондлар ескириши тезлашади осимликлар ва ҳайвонот дунёсининг турларнинг камаишийга сабабчи болади атроф муҳитнинг ифлосниши халқ хожалигида икки хил ҳаражатнинг яна болишига сабабчи болади .

1. Чиқиндиларни камайтириш ифлосланишнинг олдини олиш учун кетадиган ҳаражатлар:

2. Ифлосланган чиқиндиларнинг салбий таъсири оқибатида юзага келадиган зарарни қоплаш ҳаражатлари;

табиий муҳитга келтириладиган зарар иқтисодий ёки экологик болиши мумкин. иқтисодий зарар муҳитнинг ифлосланиши натижасида бирор иқтисодий тармоққа келтирилган зарар болиб унинг орнини пул қопласа болади.

Экологик зарар бирор махсус ёки аниқ ташкилотга тэгишли болмай у табиий муҳитни зарарлаш орқали инсон саломатлигига ва фаолиятига салбий таъсир корсатади.

Умуман атроф муҳитнинг ифлосланишидан зарар атмосферанинг сув ҳавзалариниг ҳам ер майдонларининг екпологик ҳолати бузулишидан ифлосланишдан келадиган зарар болиши мумкин.

Битирув малакий ишида таллимаржон шаҳарчаси маиший чиқинларни қайта ишлаш бойича модернизациялашган усулларни танлаш бойича олиб борилганлиги сабабли турли технологияларнинг иқтисодий самарадорлик корсаткичлари органилди.

4.1. Атроф муҳитга ифлослантирувчи мподдалар ташланганлиги учун толовлар ҳисоби.

Органилган адабиётлар таҳлили бўйича маиший чиқиндиларни турли хил чиқиндиларни қайта ишлаш усуллари уларнинг иқтисподий самарадорлигини кўриб чиқиш лозим. Бу кўрсатгичлар

4.1-жадвалда кўрсатилган.

Чиқинларни қайта ишлаш жараёнларнинг ҳисоби иқтисодий кўрсатгичлари.

Жараёнлар	Солиштирма капитал жараёнларни сумм	Уксплутатсия ҳаражатлаи амартизатсиясиз	Фойда	Хакикий ҳаражатлар
Майдаланган чиқиндиларни ёқиш	840000-1120000	7000-11200	4200	3500-7000
Козон утилизотларни ёқиш	11200000-18200000	9800-16800	4900	5600-12600
Пролиз	19600000-44800000	7000-21000	6160-18340	3500-18760
Баологик қайта ишлаш	3080000	13160	11480	6720

юқоридаги жадвалдан кўриниб туриниб маиший чиқинларни ёқишдан кўра қайта ишлаш усилларининг ҳаражатлари катта бўлади. бироқ бу усулларнинг самарадорлигини яхши ҳамда муҳитнинг ифлосланиши камаяди.

Таллимаржон шаҳарчасида яна бўлаётган маиший чиқиндилар ҳеч қандай қайта ишланмасдан ахлатхоналарда сақланмокда. бу эса чиқиндиларнинг чириши натижасида атмосферага турли зарарли газларнинг чиқишига олиб келмокда.
маиший чиқиндиларни атмосранинг ифлосланиши натижасида юзага келадиган иқтисодий зарарларнинг қуйдага формулалар бўйича ҳисоблаймиз:

З=-К*0*Б*Г

Бу ерда З- Зарар миқдори сўм бажарилаётган ишда чиқиндиларни зарарсизлантиришда туриб очиқ ҳолда сақлаш давомида яна бўладиган ифлослантирувчилар ҳисобига бўлаётган иқтисодий зарар ва таклиф қилинаётган усуллар ва қурилма жорий этилгандан кейинги зарарни ҳисоблаб таққослаб борамиз. бажарилган ҳисоб китоб ишлари 4.2 жадвалда келтирилган.

4.2 Атроф муҳитга ифлослантирувчи моддалар ташланганлиги учун тўловлар ҳисоби.

Атроф табиий муҳитга ифлослантирувчи моддалар ташланганлиги учун тўланадиган сумманинг умумий миқдори қуйдаги формула ёрдамида ҳисобланади.

П=(Мн*Р)+(Мч*Р*1.2)

Бу ерда : П - атроф табиий муҳит ифлантирилгнлиги ва чиқиндилар жойлаштирилганлиги ва чиқиндилар учун тўлов миқдори сўм.

Мн- меъёр даражасида атроф муҳитни ифлослантирувчи моддаларни ташланлиги учун тўлов суммаси;

Мч- атроф муҳитга меъёрдан орйтиқча чиқарилаётган ифлослантирувчи моддалар ҳажми;

Р- 1 тонна ифлантирувчи модда табиий муҳитга чиқариб ташланганлиги учун ва чиқиндилар жойлаштирилганлиги учун сўмларда компентатсия тўлов миқдори.

1.2- меъёрдан ортиқча чиқарилаётган ёки чиқиндилар жойлаштирилганлиги учун тузатиш коеффитсиенти.

атроф муҳитга ифлослантирувчи модда чиқарилганлиги ёки чиқиндилар жойлаштирилганлиги учун Вазирлар Маҳкамасининг 2003-йил 1-майдаги 199-сонли қарори бўйича ишлаб чиқилган иловадаги суммалар бўйича аниоқланади.

ҳозирда Таллимаржон шаҳарчасининг маиший чиқиндилари очиқ усулда табиий муҳитга жойлаштирилаётганлиги инобатга олиниб полигпондан чиқиндиларнинг чиришидан атмосферага чиқадиган зарарли газлар учун зарарли миқдор аниқланади ва 4.3-жадвалда келтирилган:

1.Чанг- 0.361

2. Аммиак-0.371

3. Водород сулфит-3.021

4. Формалдегид-0.00004

5. Қўрғошин-0.00004

6. Хлор- 0.525

7. Углерод оксиди-0.0049

8. Азот оксиди-0.252

Зарарли моддалар	Ҳозирги даврда чикарадиган чиқиндиларнинг йиллик хажми тонна	Тавсия килинадиган тадбирлардан кейинги чиқиндилар хажми тонна	Коеффисентлар			Ҳозирги даврда	Тадбирдан кейинги ҳолат
			К	О	F		
Чанг	0.361	0.034	4800	3.0	0.8	4158.72	391.68
Аммиак	0.371	0.12	4800	3.0	0.8	4273.92	1382.4
Водород	3.-21	0.121	4800	3.0	0.8	34801.92	1393.92
Сулфит	0.00004	0	4800	3.0	0.8	0.4608	0
Формалдигид	0.00004	0	4800	3.0	0.8	0.4608	0
Кургошим	0.501	01	4800	3.0	0.8	5771.52	1152
Углирод	0.0049	0.001	4800	3.0	0.8	56.448	11.52
оксиди	0.255	0.1	4800	3.0	0.8	2937.6	1152
Азод оксиди	4.51						
Жами						52001.05	
		0.48					5483.52

Чиқиндиларни очиқ усулда атрофга табиий муҳитга жойлаштирилганлиги учун юзага келадиган иқтисодий зарарлар ҳисоби:

Атроф муҳитга қаттиқ саноат маиший чиқиндилар жойлаштирилганлиги учун тўлов сумма ҳисоби:

Т/н	Ифлослантирувчи моддалар сони	Чиқиндилар хажми тонна		1 тонна чиқинди учун туланадиган толов сумма	Ортикча чиқинди учун тузаиш коеффисенти	Умумий тулов сумма
		Меъёр даражаси	Меъёрдан ортикча			
1	Чанг	0.361	0.034	378	1.2	15.4
2	Аммиак	0.371	0.12	378	1.2	54.5
3	Водород сулфид	3.021	0.121	3024	1.2	439.5
4	Формалдегид	0.00004	0	5040	1.2	0.2016
5	Кургошин	0.00004	0	5400	1.2	604.9
6	Хлор	0.501	01	540	1.2	0.0
7	Углерод оксиди	0.0049	0.01	4.8	1.2	30.3
8	Азод оксиди	0.255	0.1	252	1.2	1146.70
	Жами	4.51398	0.476		1.2	

ХУЛОСА

Битирив малакивий ишида тўпланган малумотларга асосланиб таллимаржон шаҳарчасининг табиий географик ҳолати ўрганилиб чиқилди. ундан ташқари қаттиқ маиший чиқиндиларни яна бўлиши, уларнинг таркиби дунё бўйича ҳар бир аҳолига тўғри келадиган микдори адабиётлардан ўрганилиб таҳлил қилинди. Бунга кўра ер юзидаги шаҳарларда истиқомат қилувчи ҳар бир аҳолига ўртач 250 кг қаттиқ маиший чиқинди тўпланади. Яна бўлаётган чиқиндиларни утилизациялаш учун модернизациялашган усуллар қараб чиқилди.

Юқорида ўрганилган малумотлар бўйиоча Таллимаржон шаҳарчасида яна бўладиган қаттиқ маиший чиқиндилар таҳлил қилинди ва уларнинг утилизациялари танланди.

1. Биринчи навбатда таллимаржон шаҳарчасининг маиший чиқиндиларига махсус полигон ёъқ. ҳозирги вақтда улар очиқ усулда тартибсиз ташланаётганлиги учун атроф муҳитга хавф солиб турибди. шуларни еътиборга олиб махсус чиқиндилар полигони ҳисобланди. унга кўра полигоннинг умумий майдони полигон атрофида хизмат кўрсатиш майдонлари билан полигон баландлиги 14.78метрни талаб этиладиган грунт ҳажми 4.21м. полигоннинг энг юқори чэгараси 15метр. полигон 20 йил давомида ишлатишга мўлжалланди.

2. маиший чиқиндиларни утилизациялаш учун махсус қайта ишлаш комплекси тавсия этилди, ушбу комплекс чиқиндини қайта ишлашдан бошланган жараёндан энг сўнгги жараёнга қадар амалга оширилиши назарда тутилади.

3.маиший чиқиндиларни термик утилизациялаш учун россиянинг санкпетербург шаҳарчаси ишлоб чиқилган инсенератор-50 қурилмаси тавсия этилди. ушбу қурилманимнг афзаллиги шундаки улар чиқиндиларни яна бўлиш жойида утилизациялаш яна бўлган иссиқликдан хўжалик учун фойдаланиш имконини беради.

4. қаттиқ маиший чиқиндиларнинг атроф муҳитга тўпланишини камайтириш мақсадида аҳоли чиқинди жойларида махсус прес қурилмалар ўрнатиш таклиф этилди. бу қурилмалар чиқиндилар ҳажмини камайтиради ташиш бўлган ҳаражатларни 20 мартагавча камайтиради, атроф муҳитга чиқиндиларнинг тарқалиб туришини қисқартиради.

5. ҳозирги вақтда қаттиқ маиший чиқиндилар очиқ усулда атроф муҳитга ташланаётганлиги учун уларни атроф муҳитга келтириладиган зарари бўйича 52001,05 сўмни полигон қурилгандан сўнг 5483,52 сўмга камайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А Ўзбекистон XXИ аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари-Т.Ўз 1997-й

2.Каримов И.А Жаҳон молиявий- иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг ёъллари ва чоралари- Т.ЎЗ 2009-56б

3.Ўзб Рес.ида атроф табиий муҳит муҳофазаси ва табиий ресурслардан фойдаланишнинг ҳолати тўғрисида миллий маруза-Т. 2008-298 б

4. Ветошкин А.Т Зашита метосферы от откодо. учено пособие-пенза 2005-189 с

5. просессы и апараты зашити акужаюшей среди: сборник практических по дискиплена просессы и апараты зашити акужаюшей среди / сост кобзоров И.Г. КОЗЛОВА

В.В-УЛЯНОВСКЫЙ: Ул ГТУ 2007-27 с

6. Jabborov N Ximiya va atrof muhit . T : O'qituvchi 1992

7. Fatoev I.I va boshqalar. sanoat ekologiyasi. Buxoro: bux OO va ESI 2002

8.Tilovov T Ekologiyaning dolzarb muammolari. Qarshi Nasaf 2003 148 b

9.Murodov SH.O ekologiya (1- qism umumiy ekologiya) maruzalar matni .Qarshi Qar MII bosmaxonasi 2005.

10.Mamatov A Abdullayev S I va boshqalar. Nasaf 1994-yil 144 b.

11. Baratov P, Mamatqulov M, Rafiqov A O'rta osiyo tabiy geografiyasi. T O'qituvchi 2002 440-b.

12.WWW.UZNATURE.UZ

WWW.WINDOW.RU

WWW.ZIYONET.UZ

HTTP..//WWW.SOLITVASTE.RU/SORTING/GATALOG/.